

В.В. Євдокимов, д.е.н., проф., ректор

К.В. Шиманська, к.е.н., доц.

Житомирський державний технологічний університет

Навантаження біженців на країни та території при формуванні політики щодо біженців та шукачів притулку

Метою статті є аналіз існуючих соціо-демографічних, економічних та політико-безпекових загроз у державах ЄС, які пов'язані з прийняттям біженців, а також визначення напрямів врахування навантаження біженців на країни та території при формуванні політики щодо біженців та шукачів притулку.

У статті проаналізовано можливі переваги та недоліки розміщення біженців в країнах притулку, та визначено їх соціо-демографічний, економічний та політико-безпековий вплив на ці країни.

Проведено аналіз кореляції складових Індексу неієздатних держав за усередненими показниками цих складових протягом 2011–2018 рр., що дозволило встановити аналіз впливу міграційного навантаження на країни та території на показник неієздатності держав

Сформульовано напрями врахування соціальних, демографічних, інфраструктурних, економічних та інших аспектів навантаження біженців на країни та території при формуванні політики щодо біженців та шукачів притулку

Ключові слова: біженці; навантаження біженців; ВВП на душу населення; людські ресурси; неієздатні країни; країни притулку.

Постановка проблеми. Посилення інтенсивності глобальної міграції біженців та шукачів притулку визначає в багатьох аспектах слабкість країн щодо стійкості до додаткового навантаження на соціально-економічні, транспортні, екологічні та інші системи, яке спричинене наданням притулку численним біженцям з африканських країн та країн Близького Сходу. І проблеми, пов'язані з рухом біженців, відчуваються саме в країнах притулку, про що може свідчити регіональна концентрація, яка навіть візуально прослідковується за картами глобальних ризиків, отриманими з використанням інструментарію The Global Risks Report 2018 [7] (рис. 1).

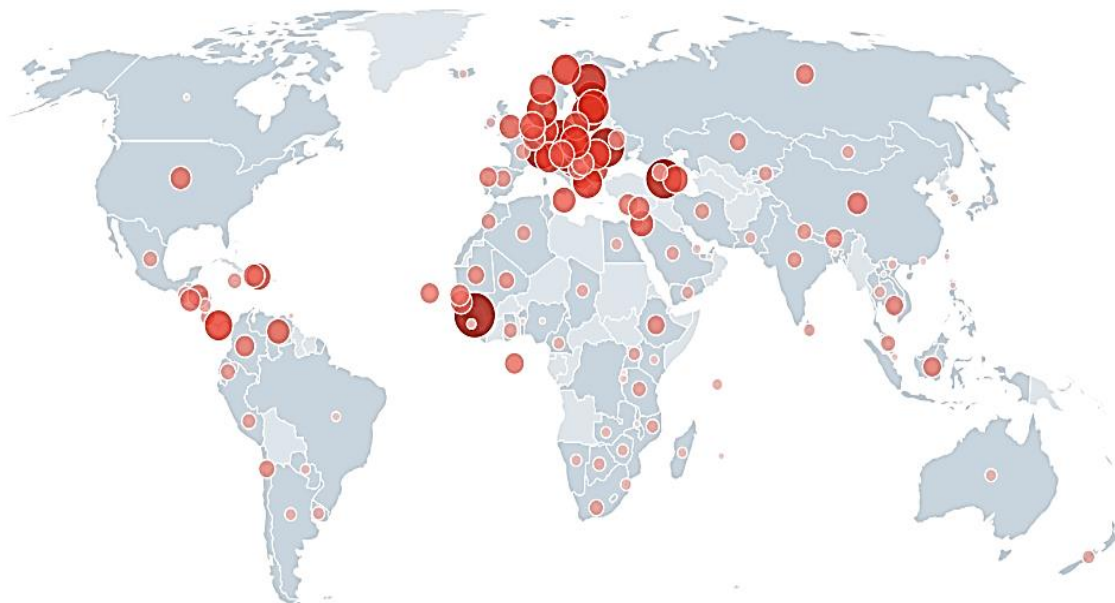

Рис. 1. Візуалізація критичності оцінки глобальних ризиків з точки зору Doing Business (сформовано за допомогою інструментарію The Global Risks Report 2018 [7])

Як бачимо, на карті представлено глобальні ризики з точки зору їх впливу на показники рейтингу Doing Business. І не дивлячись на те, що даний рейтинг, з одного боку, присвячений економічним питанням, зокрема – сприятливості ведення бізнесу, разом з тим, виходячи з методології формування його показників, ми можемо отримати за його різними компонентами уявлення про загальне інституційне середовище, яке впливає на клімат підприємницької діяльності. Саме недоліки та ризики

інституційного середовища можуть стримувати розвиток економіки, в результаті чого знижуватиметься добробут населення. Критичність оцінки показників Doing Business локалізована саме у Європі та на Близькому Сході (проте, особливо у Європі, як регіоні, який надав притулок значній чисельності біженців).

Зауважимо, що навантаження біженців на соціально-економічні системи країн притулку деформує їх економіку, трансформуючи попит та пропозицію товарів, кон'юнктуру ринку робочої сили, а також її співвідношення з економічно неактивним населенням. Крім того навантаження на елементи житлової, транспортної та адміністративної інфраструктури визначає потребу капітальних інвестицій у її розвиток, удосконалення системи регулювання доступності цієї інфраструктури для населення різних категорій. Це свідчить про актуальність проведення дослідження наслідків розміщення біженців на території країн (зокрема, на прикладі країн ЄС, для яких наплив даної категорії мігрантів становить відчутну загрозу реалізації гео економічної стратегії).

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Теоретичною базою дослідження стали наукові публікації, присвячені проблемам біженців та їх навантаження на країни та території, зокрема: М. Коуні (M. Kouini) [9], Л. Діакону (Diaconu L.) [6], Дж. Нарцисо (Narciso G.) [13], Л.В. Азарнерт (Azarnert L.V.) [4], К. Амуедо-Дорантес (Amuedo-Dorantes C.) [2], Дж. Бок'єго (Bocquého G.) [5], М. Аллуш (Alloush M.) [1], Й. Андерс (Anders J.), С. Бьорджесс (Burgess S. M.), Й. Портес (Portes J.) [3], Ж.-Ф. Майштадт (Maustadt J.-F.), Дж. Дурантон (Duranton G.) [10].

Метою статті є аналіз існуючих соціо-демографічних, економічних та політико-безпекових загроз, які пов'язані з прийняттям біженців, а також визначення напрямів врахування навантаження біженців на країни та території при формуванні політики щодо біженців та шукачів притулку. Загальна логіка дослідження, продемонстрована на рисунку 2.

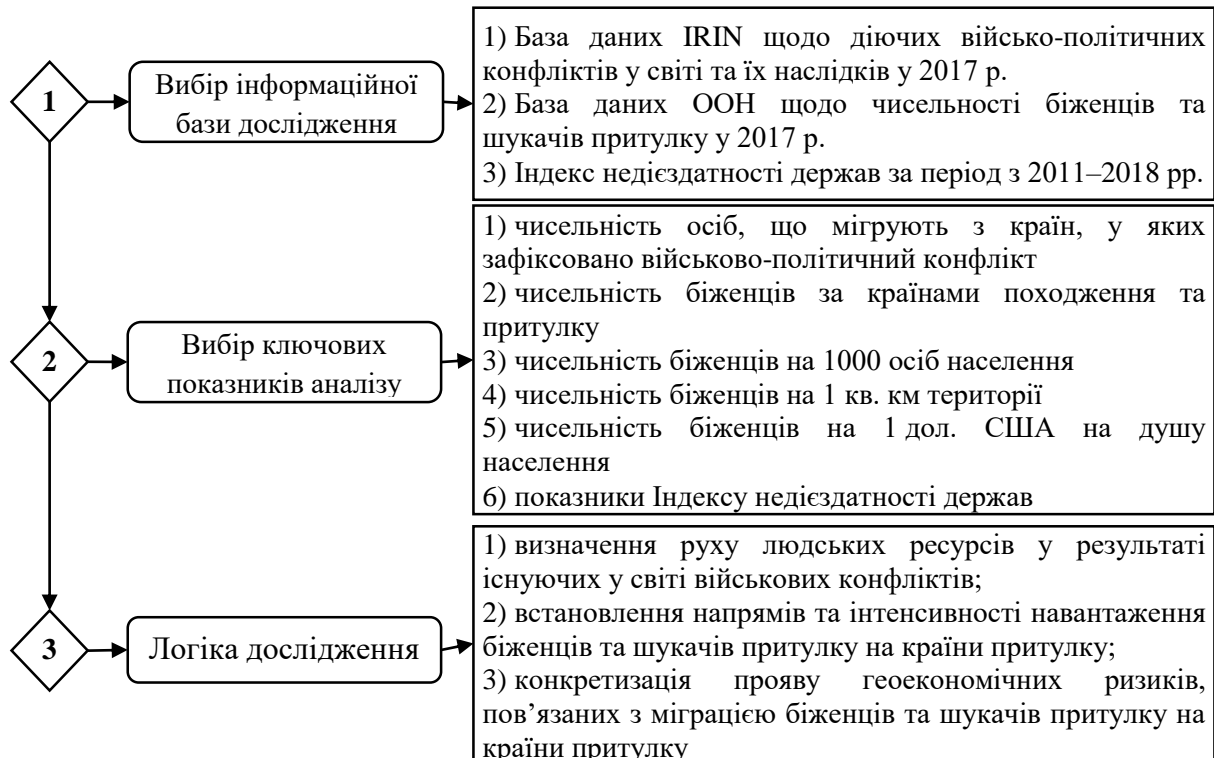

Рис. 2. Логіка дослідження міграції біженців та шукачів притулку та їх навантаження на країни притулку

Викладення основного матеріалу дослідження. На сьогоднішній день на порядок денний у світовій спільноті виходить питання біженців, яке набуває виключного гео економічного значення, виходячи з їх значного демографічного, інфраструктурного та економічного впливу на країни та території, що стають притулком для численних груп біженців з постконфліктних та уражених збройними конфліктами територій. Нині мільйони біженців щодня перетинають державні кордони у пошуках кращої долі, а країни, беручи на себе відповідальність надання притулку, все більше стикаються з проблемами розміщення та забезпечення біженців. Їх перебування на території країн стає значним гео економічним ризиком, про що свідчить зростання соціальної напруги, дезінтеграційної полеміки та електоральних обурень. Таку ситуацію можна спостерігати за потоками біженців у країнах ЄС, де особливо долучені до цієї міграції країни, які мають вихід до Середземного моря.

За даними Верховного Комісара ООН у справах біженців (UNHCR), надзвичайно загострилася ситуація з біженцями у Іспанії, Італії та Греції. Опрацювання даних UNHCR дало можливість встановити основні показники руху біженців до цих країн (табл. 1)

Таблиця 1

Кількість біженців з Середземномор'я до країн ЄС у 2015–2017 рр.

Показник	Країна		
	Іспанія	Італія	Греція
Кількість біженців, що прибули:			
2015 р.	16263	153842	856723
2016 р.	14094	181436	173450
Темп приросту 2016/2015 р.	-13,3 %	17,9 %	-79,8 %
2017 р.	28263	119369	29718
Темп приросту 2017/2016 р.	+100,5 %	-34,2 %	-82,9 %
Статеві-вікова структура біженців (2017 р.), %			
– діти	14 %	15 %	37 %
– жінки	9 %	11 %	22 %
– чоловіки	77 %	74 %	41 %
Топ-10 країн походження біженців у 2017 р.	Марокко (19,5 %), Алжир (18,4 %), Гвінея (14,2 %), Кот-д'Івуар (13,4 %), Гамбія (9,6 %), Сирія (8,1 %), Камерун (3,2 %), Малі (2,1 %), інші країни Африки південніше Сахари (2,1 %), Гвінея-Бісау (1,4 %)	Нігерія (15,2 %), Гвінея (8,1 %), Кот-д'Івуар (8,0 %), Бангладеш (7,5 %), Малі (5,9 %), Еритрея (5,9 %), Судан (5,2 %), Туніс (5,1 %), Марокко (5,0 %), Сенегал (5,0 %)	Сирія (41,4 %), Ірак (19,5 %), Афганістан (11,4 %), ДР Конго (3,0 %), Алжир (2,7 %), Палестина (2,4 %), Ірак (2,4 %), особи без громадянства (1,7 %), Камерун (1,7 %), Пакистан (1,7 %)
Кількість осіб, що загинули та пропали безвісті, ос.:			
2016 р.	77	4578	441
	0,5%	2,5 %	0,3 %
2017 р.	212	2873	54
	0,8 %	2,4 %	0,2 %

Джерело: * побудовано за даними UNHCR [12]

Для з'ясування загальних тенденцій долученості країн до міграції біженців проаналізовано дані Світового Банку про осередки біженців за країнами походження та країнами призначення за 1990–2016 рр. з диференціацією за географічними регіонами світу та рівнем доходів країн. Зокрема, дослідження деталізованої регіональної структури походження біженців дозволяє говорити про те, що основна їх частина походить з Близького Сходу та Північної Африки, Східної Африки та Сомалійського півострова, а також Азійсько-Тихоокеанського регіону (рис. 3).

Переважає чисельність біженців розміщена у цих самих регіонах, проте також останні десятиліття (2005–2016 рр.) підвищується кількість біженців, розміщених у Європі та Центральній Азії.

Цікавим є також інший аналітичний зріз формування потоків біженців – рівень доходів країн та добробуту населення у них. Зокрема, значним фактором появи біженців з окремих країн світу є рівень їх соціально-економічного розвитку. Вважаємо, що посилення військово-політичної нестабільності характерне для країн, де є високі ризики громадянських заворушень та протистоянь, терористичні загрози. Вони, зокрема посилюють існуючі в країні гуманітарні проблеми населення, а також розшарування населення, адже, по-перше, протистояти цим проблемам у країнах з вищим рівнем доходів та соціально-економічного розвитку легше, а, по-друге, більш вразливі верстви населення зазнають найбільшого економічного та соціального тиску. Про це свідчать дані рисунка 4.

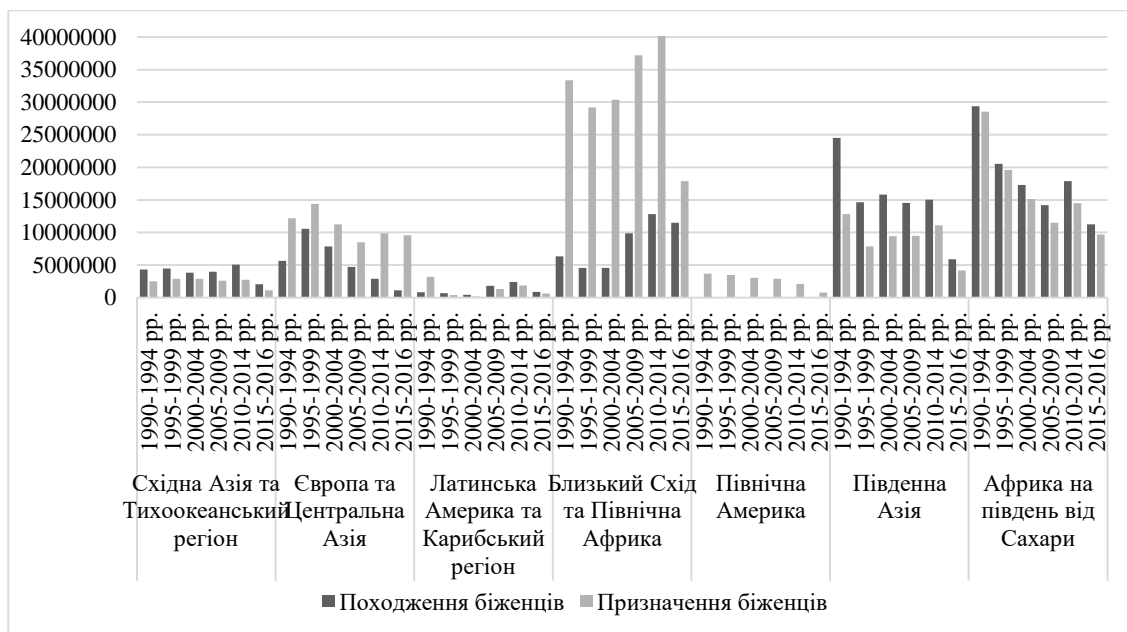

Рис. 3. Динаміка біженців за географічними регіонами походження та призначення у 1990–2016 рр., осіб [8]

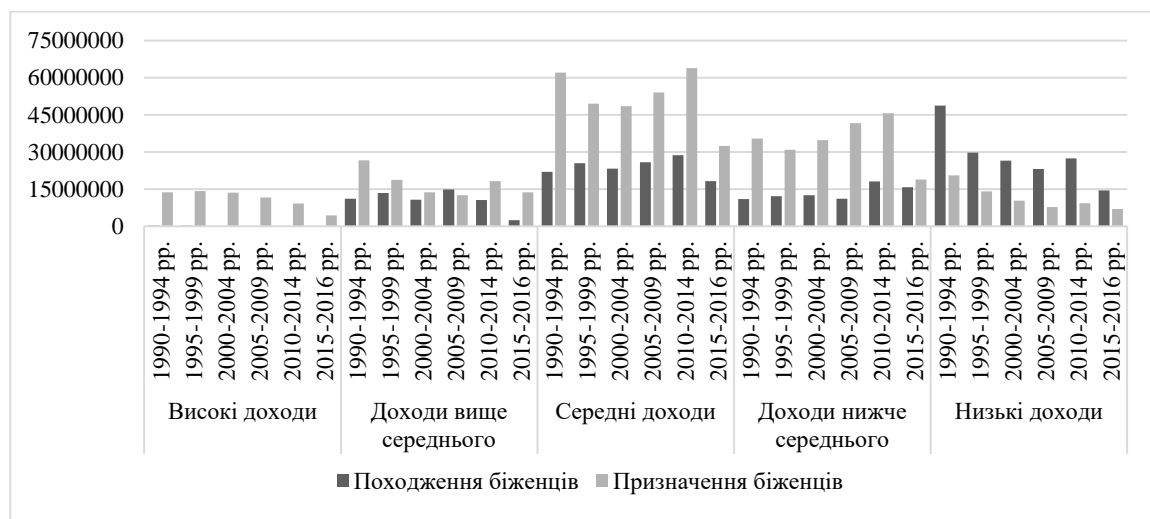

Рис. 4. Динаміка біженців за країнами походження та призначення (за рівнем доходів) у 1990–2016 рр., осіб [11]

Виходячи з результатів дослідження, встановлено, що переважними країнами походження біженців є країни з низьким рівнем доходів, при цьому розміщені вони були у країнах з середніми та нижче середнього доходами (всупереч поширеній думці про те, що країни ЄС зазнали найбільшого притоку біженців).

Проте, концентрацію критичного впливу біженців на економічний клімат ми спостерігаємо переважно за країнами ЄС (рис. 1). З цього можемо зробити висновок, що більш відчутний негативний вплив буде спостерігатися в країнах з високим рівнем життя, тобто де різниця в рівні життя, освіти, соціальних стандартах між біженцями та населенням буде більшою.

Для цілей даного дослідження, зокрема, для конкретизації країнового тиску біженців на країни та території, відповідно до методології дослідження, обрано три ключові показники: 1) чисельність біженців на 1000 осіб населення (осіб); 2) чисельність біженців на 1000 кв. км території (осіб); 3) чисельність біженців на 1 млн. дол. США ВВП на душу населення (осіб). Вказані показники досліджено за даними ООН у 2017 р., у результаті чого встановлено, що більше міграційне навантаження біженців чинять на територіальні, соціо-демографічні та економічні системи країн, які розвиваються. Причому, як було з'ясовано у наших попередніх дослідженнях, в цих країнах наявні військово-політичні конфлікти або значне розшарування населення. У результаті встановлено країни, до навантаження біженців за кожним компонентом у 2017 р. було найвищим (табл. 2).

Таблиця 2

Показники навантаження біженців на територіальні, соціо-демографічні та економічні системи (у 2017 р.)

Чисельність біженців на 1000 осіб населення, осіб			Чисельність біженців на 1000 кв. км території, осіб			Чисельність біженців на 1 млн. дол. США ВВП на душу населення, осіб		
1	Ліван	169,16	1	Ліван	103 684,55	1	Південний Судан	90,10
2	Йорданія	88,44	2	Мальта	22 603,83	2	Чад	38,73
3	Науру	49,30	3	Йорданія	7 370,33	3	Ліберія	77,36
4	Туреччина	36,04	4	Руанда	5 716,76	4	Уганда	35,92
5	Чад	26,99	5	Туреччина	3 255,24	5	Нігер	22,21
6	Швеція	23,36	6	Нідерланди	2 350,06	6	Ліван	19,48
7	Уганда	23,33	7	Бурунді	1 971,44	7	Руанда	18,57
8	Південний Судан	20,62	8	Уганда	1 968,94	8	Бурунді	18,34
9	Джибуті	19,66	9	Ізраїль	1 847,59	9	Йорданія	17,69
10	Мальта	18,94	10	Швейцарія	1 782,08	10	Мавританія	15,73
11	Мавританія	17,80	11	Пакистан	1 780,37	11	Камерун	12,80
12	Камерун	15,69	12	Бангладеш	1 695,53	12	Ефіопія	10,92
13	Руанда	13,33	13	Бельгія	1 155,60	13	ДР Конго	10,86
14	Іран	12,24	14	Кенія	947,24	14	Замбія	9,88
15	Норвегія	11,29	15	Джибуті	889,89	15	Джибуті	9,00

Джерело: *визначено та розраховано за даними [14]

Примітка: *1) темним кольором виділено країни, які входять в ТОП-20 найбільш уразливих країн світу за версією рейтингу Fragile States Index 2017; 2) напівжирним шрифтом виділено країни, які мають найвищі показники уразливості (понад 8 балів) за індикатором «Біженці та ВПО» у рейтингу Fragile States Index 2017.

Як бачимо, у країнах з нижчим рівнем життя та економічного розвитку навантаження біженців вище, що поглиблює в цих країнах існуючі соціально-економічні кризи, посилює розшарування та нерівномірність доступу до економічних ресурсів та суспільної інфраструктури. Наголосимо, що навантаження біженців на 1 дол. США на душу населення, яке є найбільшим саме у країнах, які розвиваються, визначає проблеми та труднощі соціо-гуманітарної підтримки біженців, реалізації програм їх інтеграції у приймаючих суспільствах. Крім того, враховуючи з етапів їх соціально-економічного розвитку, переважна частина ВВП даних країн створюється у низькопродуктивних галузях з незначною додатною вартістю. Виходячи з цього, можна зробити припущення про причинно-наслідкові зв'язки між рухом біженців та проблемами політичних, економічних та соціальних загроз.

Для цілей встановлення взаємозв'язку між міграційним навантаженням біженців та ВПО на показник недієздатності держав, проаналізовано кореляцію між складовими даного індексу за країнами світу (N=178) у 2018 р. Результати кореляційного аналізу представлені у таблиці 3.

Таблиця 3

Розраховані коефіцієнти кореляції складових Індексу недієздатності (в частині економічних, політичних, демографічних проблем та наявності біженців та ВПО)

	Total	C1	C2	C3	E1	E2	E3	P1	P2	P3	S1	S2	X1
Total	1,000												
C1	0,914	1,000											
C2	0,889	0,818	1,000										
C3	0,714	0,717	0,735	1,000									
E1	0,856	0,731	0,701	0,447	1,000								
E2	0,875	0,747	0,705	0,498	0,759	1,000							
E3	0,805	0,692	0,617	0,412	0,744	0,780	1,000						
P1	0,884	0,814	0,890	0,637	0,707	0,723	0,599	1,000					
P2	0,923	0,810	0,722	0,526	0,839	0,907	0,821	0,734	1,000				
P3	0,865	0,817	0,820	0,650	0,644	0,693	0,571	0,916	0,709	1,000			
S1	0,906	0,778	0,706	0,517	0,799	0,895	0,803	0,713	0,942	0,727	1,000		
S2	0,839	0,764	0,733	0,734	0,681	0,641	0,581	0,665	0,748	0,678	0,718	1,000	
X1	0,862	0,754	0,740	0,528	0,815	0,705	0,744	0,709	0,773	0,668	0,749	0,720	1,000

Примітка: *Total – загальний показник недієздатності країни; C1 – апарат безпеки; C2 – функціонування еліт; C3 – наявність груп протистояння; E1 – економічний занепад; E2 – економічна нерівність; E3 – втрата людських ресурсів; P1 – легітимність державних органів; P2 – доступ до громадських послуг; P3 – дотримання прав людини; S1 – демографічний тиск; S2 – біженці та ВПО; X1 – зовнішні втручання

Джерело: *розраховано за показниками складових Fragile States Index за 2018 рр.

Виходячи з отриманих коефіцієнтів кореляції, можна спостерігати сильний зв'язок компонента S2 (біженці та ВПО), який розраховується в межах індексу недієздатності з показниками стійкості апарату безпеки, доступу до суспільних благ, наявності груп протистояння та існування еліт, а також показниками демографічного тиску та зовнішнього втручання.

Разом з тим, стандартизувати показник тиску біженців на країни притулку надзвичайно складно у зв'язку з тим, що інтенсивність такого тиску залежатиме від територіальної структури економіки країни, густоти населення, а також рівномірності розміщення продуктивних сил. Крім того, виходячи з геологічних, гідрологічних та кліматичних особливостей окремих країн та регіонів, розміщення біженців створюватиме додатковий відчутний тиск на ті країни, де є проблеми нестабільності природного середовища, дефіцит джерел питної води, неосвоєність окремих частин країни або їх непридатність для життя. Як правило, така ситуація характерна для країн Африки, Центральної та Південно-Східної Азії. Проте, йдеться про унікальність кожної країни та необхідності диференційованого розгляду тиску біженців.

У результаті вивчення наукових праць, які визначено як теоретичний базис дослідження, нами встановлено існування різних поглядів на соціально-економічне значення біженців для країн притулку.

Зокрема, М. Коуні (M. Kouini) [9] у своєму дослідженні проаналізував значну кількість підходів до вивчення ефектів, спричинених біженцями у економіці приймаючих країн. В таблиці 4 нами систематизовано дані ефекти з метою окреслення подальших напрямів обґрунтування об'єктів моніторингу впливу біженців на країни їх притулку.

Таблиця 4

*Узагальнення позитивних та негативних ефектів біженців для економіки приймаючих суспільств
(за М.Коуні [9])*

<i>Група ефектів</i>	<i>Характеристика ефекту</i>	<i>Автор</i>
Позитивні	Табори біженців призводять до зростання споживання товарів та публічних послуг на території розміщення	Kreibaum (2016), Alix-Garcia, Saah (2008), Maystadt та Verwimp (2009), Maystadt, Duranton (2014)
	Біженці стимулюють розвиток та сприяють зростанню фінансових та людських ресурсів країни притулку	Kibreab (1985), Alix-Garcia, Saah (2008), Maystadt та Verwimp (2009)
	Збільшення попиту на економіку приймаючої сторони, зростання фінансових ресурсів від донорів з метою поліпшення рівня життя населення	Baez (2011), Jacobsen (2002)
	Стимулювання біженцями довгострокових інвестицій	Alix-Garcia, Saah (2008), Maystadt та Verwimp (2009)
	Стимулювання збільшення торгівлі між країнами притулку та країнами походження	Alix-Garcia, Saah (2008), Maystadt та Verwimp (2009)
Негативні	Зростання фіскального навантаження на населення	Alix-Garcia, Saah (2008)
	Зростання демографічного навантаження	Alix-Garcia, Saah (2008)
	Загострення конфліктів у громаді	Alix-Garcia, Saah (2008)

Зокрема, М.Коуні проаналізовано [9] макроекономічні емпіричні дані 21 країни (з охопленням всіх груп країн за рівнем доходів) та з'ясовано, що зв'язок між впливом чисельності біженців та розвитком приймаючих країн є нелінійним (у його дослідженні використано для доведення логарифмічну модель). У результаті ним з'ясовано, що найбільший прямий позитивний вплив біженці мають на розвиток країн з високим рівнем доходів та доходами нижче середнього, а непрямий позитивний вплив – на їх робочу силу [9]. На інші ж країни дослідник зафіксував негативний вплив.

Діакону Л. (L. Diaconu) висвітлює три основні точки зору на вплив біженців на економічне зростання (на прикладі країн ЄС): 1) з точки зору наслідків на рівні людського капіталу приймаючих країн (висококваліфікованими є лише частина біженців, і, на відміну від більшості висококваліфікованих мігрантів, біженці прибувають до ЄС не через кращу роботу чи можливість будувати кар'єру); 2) з точки зору можливостей інтеграції біженців у окремих країнах (легкість інтеграції обумовлена рівнем соціально-економічного розвитку країн, напруженістю на ринках праці, розвитком систем соціальної підтримки); 3) з точки зору соціальної напруженості та суспільних конфліктів (важка інтеграція в соціальне середовище приймаючої країни, заснована на значних культурно-релігійних розбіжностях, провокує ризики виникнення внутрішніх конфліктів, терористичні загрози) [6].

Аллуш М. (M.Alloush), Дж.Е. Тейлор (J.E. Taylor), А.Гупта (A.Gupta), Р.І.Р. Вальдес (R.I.R. Valdes), Е.Гонзалес-Естрада (E.Gonzalez-Estrada) резюмують, що характер впливу біженців обумовлений характером їх поселення у країнах притулку. Зокрема, вони відзначають: «Розселення біженців по всьому світу має різні форми, починаючи від ізольованих таборів до майже повної інтеграції з громадами

приймаючої країни. Економіка ізольованого табору біженців акцентована на обміні, а не на виробництві та має мало потенційних зв'язків із навколишнім населенням. <...> Спроможність біженців ефективно взаємодіяти з навколишньою економікою може збільшити добробут біженців, створюючи при цьому вигоду для бізнесу та домашніх господарств країни в цілому» [1]. У зв'язку з цим вважаємо, що економічна інтеграція біженців вимагає не їх локалізації, а інтеграції у місцеві громади, що сприятиме інтеграції біженців, а також їх місцевій соціалізації.

Проте, існують і інші погляди на можливості економічної інтеграції біженців. Зокрема, Л.В. Азарнерт (Azarnert L.V.) [4] у ході досліджень довів, що, якщо в середньому біженці менш кваліфіковані, ніж корінне населення, їх прибуття в країну притулку зменшує середній рівень людського капіталу в цій країні, що знижує рівень рентабельності інвестицій у людський капітал. Вчений наголошує на тому, що це «породжує стимул для агентів у більш забезпеченій країні для фінансування агентом у менш забезпеченій країні витрат з розміщення переселених біженців» [4, с. 2]. Ця думка є цікавою з точки зору впливу біженців на ринку праці та готовності країн шукати альтернативний варіант розміщення біженців. Зокрема, це своєрідний «аутсорсинг» розміщення мігрантів даної категорії як формат виконання зобов'язань, взятих на себе розвиненими країнами світу.

За результатами дослідження, проведеного Ж.-Ф. Майштадт (Maustadt J.-F.), Дж.Дурантон (Duranton G.), наявність біженців значно збільшує реальне споживання на одного дорослого. Крім того, вони дійшли наступних висновків: «Хибною є думка про те, що примусові мігранти систематично створюють тягар для приймаючих суспільств. Навпаки, результати свідчать про необхідність нової парадигми відносин у тривалих проблемах біженців» [11].

Варто враховувати той факт, що рух біженців має інший характер, аніж інші види міграції (наприклад, освітня, трудова, соціальна), оскільки він є примусовим, а не добровільним. Це визначає і інший характер впливу осередків біженців на країни та території країн притулку. Так, наприклад, національна діаспора в країні призначення мігрантів виконує важливі соціальні, економічні, адаптаційні та інші функції, зокрема стабілізує взаємодію мігранта та середовища країни призначення. Крім того, діаспоральні осередки стають важливим суб'єктом міжнародних економічних відносин, оскільки стають донорами фінансового капіталу, а також в широкому розумінні суб'єктами інституційного середовища перебігу міграційних процесів як неформального (через особистісну взаємодію мігрантів в представниках діаспори), так і формального (при ініціюванні діаспорами створення та функціонування неурядових громадських організацій). Проте, осередки біженців не мають функцій діаспори, оскільки орієнтовані на проживання на території країн притулку без тривалої та ефективної інтеграції у приймаюче суспільство, прагнуть отримання вигід у довгостроковій перспективі через отримання фінансової та гуманітарної допомоги. Водночас, самі країни притулку чинять супротив такій інтеграції, подекуди вводячи заборони на свободу переміщення та праці, що обумовлює посилення гео економічних ризиків політико-безпекового типу.

На нашу думку, у випадку побудови належної системи регулювання прибуття та розміщення, а також перебування біженців у країнах притулку, вони можуть створювати і ряд позитивних моментів, поповнюючи ринок робочої сили, що сприяло б економічному зростанню через здешевлення трудових ресурсів, заповненні низових ніш ринку праці.

Ми підтримуємо також думку Ж.-Ф. Майштадт та Дж.Дурантон [10] про те, що в короткостроковій перспективі пріоритети повинні бути орієнтовані на підвищення можливостей місцевого населення адаптуватися до зростаючих диспропорцій розвитку громади, а також забезпечувати громадський порядок та належну соціально-гуманітарну підтримку. В довгостроковій перспективі державні політики вимагають здійснення інвестицій у розбудову інфраструктури суспільства, зокрема, будівництво доступного житла, додаткових об'єктів соціальної інфраструктури (дошкільних навчальних закладів та закладів середньої освіти, центрів адміністративних послуг, лікарень та амбулаторій первинної допомоги). Проте, важливою є також створення системи соціального діалогу у суспільстві, що приймає біженців. Зокрема, перш за все, працівники адміністративного апарату, які надають послуги біженцям, повинні здобути навички роботи у мультикультурному середовищі (лікарі, вчителів, вихователі, працівники адміністративних центрів та органів влади).

Це сприятиме місцевій інтеграції біженців, зокрема, в економічну систему (через участь у ринку праці та підприємстві), культурно-освітнє середовище (через здобуття освіти всіх рівнів та комунікаційну інтеграцію у приймаючому суспільстві всіх статево-вікових груп біженців).

З точки зору міжнародних економічних відносин успішна інтеграція у країні притулку біженців з сусідніх країн є передумовою розвитку двосторонніх економічних відносин (торгових, інвестиційних та інших), що поліпшить і соціальне, і політичне становище прикордонних територій, оскільки альтернативні вигоди від транскордонних економічних відносин сприятиме стабілізації та нівелюванню конфліктів.

Висновки та перспективи подальших досліджень. Дослідження описаних вище питань дало можливість сформулювати наступні висновки:

1. Проблеми біженців та шукачів притулку на сьогодні є проблемами глобального масштабу, оскільки вони виходять далеко за межі географічних регіонів та зв'язують потоками людських ресурсів різні країни та регіони світу. При цьому численні гуманітарні, соціальні та економічні проблеми вказаних категорій мігрантів та територій їх розміщення визначають контекст вирішення цих проблем з урахуванням інтересів суб'єктів міжнародних економічних відносин різних рівнів.

2. Встановлені асиметрії у розміщенні біженців у світі (зокрема регіональні диспропорції та переважне розміщення біженців у кризових або постконфліктних регіонах) визначають асиметрії навантаження цієї категорії мігрантів на території розміщення, інфраструктуру країн, їх економічну стійкість та здатність забезпечення потреб зростаючого у регіоні населення.

3. Вивчення даних Світового економічного форуму дозволило виявити, що, незважаючи на територіальні закономірності розміщення біженців, переважний негативний вплив на економічні показники розвитку країн передбачаються у країнах Європи (зокрема, погіршення показників Doing Business). Це свідчить про те, що більші економічні шоки від розміщення біженців з нерозвинених економічно країн відмічаються в країнах з високим рівнем економічного розвитку та життя населення.

4. Однак, як показало дослідження, від розміщення біженців варто визначити як негативні, так і позитивні наслідки. До негативних потрібно зарахувати загострення національно-економічних протистоянь та ризиків терористичних загроз, підвищення навантаження на транспортну, житлову, адміністративну та соціальної інфраструктуру у зв'язку з пасивним економічним становищем біженців та їх долучення до прошарку «утриманців». Крім того, частішими стають випадки злочинів на ґрунті расової ненависті та ксенофобії. Разом з тим, позитивні ефекти можуть бути отримані у разі застосування виваженої політики соціальної та економічної інтеграції, зокрема біженці розширюють місткість внутрішнього ринку товарів і послуг, активізують розвиток малого та середнього бізнесу за умов стимулювання їх підприємницької діяльності.

Список використаної літератури:

1. Economic Life in Refugee Camps / *M.Alloush* and others // *World Development*. – 2017. – Т. 95. – С. 334–347, Access mode : https://migrationcluster.ucdavis.edu/sites/g/files/dgvnsk821/files/2017-07/paper_taylor_economic-life-in-refugee-camps.pdf.
2. Refugee Admissions and Public Safety: Are Refugee Settlement Areas More Prone to Crime? *Amuedo-Dorantes C.* et al. – Institute for the Study of Labor (IZA), 2018. №. 11612. URL: <http://ftp.iza.org/dp11612.pdf>.
3. *Anders J.* The long-term outcomes of refugees: tracking the progress of the East African Asians / *J.Anders, S.M. Burgess, J.Porter*. – 2018. – № 18–05. – 36 с. – Access mode : <ftp://repec.iza.org/RePEc/Discussionpaper/dp11609.pdf>.
4. *Azamert L.V.* Refugee resettlement, redistribution and growth / *L.V. Azamert* // *European Journal of Political Economy*. – 2018. – Access mode : https://www.econstor.eu/bitstream/10419/176980/1/cesifo1_wp6961.pdf.
5. Risk and Refugee Migration / *G.Bocquého* and others // *Observatoire Francais des Conjonctures Economiques (OFCE)*. – 2018. – № 2018–10. URL: <https://www.ofce.sciences-po.fr/pdf/dtravail/OFCEWP2018-10.pdf>.
6. The Refugees And The Economic Growth In The Eu States: Challenges And Opportunities / *L.Diaconu* and others // *CES Working Papers*. – 2015. – Т. 7, №. 4. – С. 881. – Access mode : http://ceswp.uaic.ro/articles/CESWP2015_VII4_DIA.pdf.
7. Global Risks of Highest Concern for Doing Business / *World Economic Forum*. – Access mode : http://reports.weforum.org/global-risks-2018/global-risks-of-highest-concern-for-doing-business-2018/#risk/R_MIGRATION.
8. Global Trends 2015: Forced displacement hits a record high / *UNHCR*. – Access mode : <http://www.unhcr.org/global-trends-2015.html>.
9. *Kouni M.* Impact of refugee population on development: A comparative analysis for the case of host economies / *M.Kouni* // *Review of Economic Perspectives*. – 2018. – Т. 18, №. 1. – С. 77–96. – Access mode : <https://www.degruyter.com/downloadpdf/j/revecp.2018.18.issue-1/revecp-2018-0005/revecp-2018-0005.pdf>.
10. *Maystadt J.F.* The development push of refugees: Evidence from Tanzania / *J.F. Maystadt, G.Duranton* // *Journal of Economic Geography*. – 2014. – 12 с. – Access mode : <http://eprints.lancs.ac.uk/71216/1/RefugeesTanzania.pdf>.
11. Migrant crisis: Migration to Europe explained in seven charts / *BBC*. – Access mode : <http://www.bbc.com/news/world-europe-34131911>
12. Most common nationalities of Mediterranean sea and land arrivals from January 2018 / *UNHCR*. – Access mode : <http://data2.unhcr.org/en/situations/mediterranean>
13. Refugees and «Missing» Arms Trade. IIS / *G.Narciso* and others. – 2011. – № iisdp350. – Access mode : <https://pdfs.semanticscholar.org/37b5/59c20a09a55b8ef5888c00cde4eabb7b542c.pdf>.
14. Refugee population by country or territory of asylum / *World Bank*. – Access mode : <http://data.worldbank.org/indicator/SM.POP.REFG>.

References:

1. Alloush, M. (2017), «Economic Life in Refugee Camps», *World Development*, Vol. 95, Pp. 334–347, available at:https://migrationcluster.ucdavis.edu/sites/g/files/dgvnsk821/files/2017-07/paper_taylor_economic-life-in-refugee-camps.pdf

2. Amuedo-Dorantes, C. (2018), «Refugee Admissions and Public Safety: Are Refugee Settlement Areas More Prone to Crime?», *Institute for the Study of Labor (IZA)*, No. 11612, available at: <http://ftp.iza.org/dp11612.pdf>
3. Anders, J., Burgess, S.M. and Portes, J. (2018), «The long-term outcomes of refugees: tracking the progress of the East African Asians», *Institute for the Study of Labor (IZA)*, No. 18–05, pp. 36, available at: <ftp://repec.iza.org/RePEc/Discussionpaper/dp11609.pdf>
4. Azarnert, L.V. (2018), «Refugee resettlement, redistribution and growth», *European Journal of Political Economy*, available at: https://www.econstor.eu/bitstream/10419/176980/1/cesifo1_wp6961.pdf
5. Bocquého, G. and others (2018), «Risk and Refugee Migration», *Observatoire Français des Conjonctures Économiques (OFCE)*, No. 2018–10, available at: <https://www.ofce.sciences-po.fr/pdf/dtravail/OFCEWP2018-10.pdf>
6. Diaconu, L. and others (2015), «The Refugees And The Economic Growth In The Eu States: Challenges And Opportunities», *CES Working Papers*, Vol. 7, No. 4, P. 881, available at: http://ceswp.uaic.ro/articles/CESWP2015_VII4_DIA.pdf
7. World Economic Forum (2018), «Global Risks of Highest Concern for Doing Business», available at: http://reports.weforum.org/global-risks-2018/global-risks-of-highest-concern-for-doing-business-2018/#risk/R_MIGRATION
8. UNHCR (2018), «Global Trends 2015: Forced displacement hits a record high», available at: <http://www.unhcr.org/global-trends-2015.html>
9. Kouni, M., (2018), «Impact of refugee population on development: A comparative analysis for the case of host economies», *Review of Economic Perspectives*, Vol. 18, No. 1, Pp. 77–96, available at: <https://www.degruyter.com/downloadpdf/j/revecp.2018.18.issue-1/revecp-2018-0005/revecp-2018-0005.pdf>
10. Maystadt, J.F. and Duranton, G. (2014), «The development push of refugees: Evidence from Tanzania», *Journal of Economic Geography*, 2014/019, 12 p, available at: <http://eprints.lancs.ac.uk/71216/1/RefugeesTanzania.pdf>
11. BBC (2016), «Migrant crisis: Migration to Europe explained in seven charts», available at: <http://www.bbc.com/news/world-europe-34131911>
12. UNHCR (2018), «Most common nationalities of Mediterranean sea and land arrivals from January 2018», available at: <http://data2.unhcr.org/en/situations/mediterranean>
13. Narciso, G. and others (2011), «Refugees and «Missing» Arms Trade» *IHS*, No. iiisd350, available at: <https://pdfs.semanticscholar.org/37b5/59c20a09a55b8ef5888c00cde4eabb7b542c.pdf>
14. World Bank, (2016), «Refugee population by country or territory of asylum», available at: <http://data.worldbank.org/indicator/SM.POP.REFG>

Свдокимов Віктор Валерійович – доктор економічних наук, професор, ректор Житомирського державного технологічного університету.

Наукові інтереси:

- проблеми національної економічної безпеки;
- обліково-аналітичне забезпечення системи управління.

E-mail: rector@ztu.edu.ua.

Шиманська Катерина Володимирівна – кандидат економічних наук, доцент, доцент кафедри міжнародної економіки Житомирського державного технологічного університету.

Наукові інтереси:

- людські ресурси та їх міжнародний рух, міжнародна трудова міграція, її наслідки та регулювання.

E-mail: kv.shymanska@gmail.com.

Стаття надійшла до редакції 10.10.2018.